

II. Развитие на аграрния отрасъл през 2001 година и прогнози за 2002 година

1. Структура, поземлена реформа, приватизация 1.1. Структура на работната сила

През 2001 г. по предварителни данни на НСИ в икономиката на страната са заети 2 980 108 души. Общо в аграрния сектор, включващ селско, горско, ловно и рибно стопанство през същата година са заети 774 080 души /26,3% /. Преобладаващата част от заетите в аграрния сектор са в частни производствени структури –98%.

Таблица II.1

Заети лица общо в икономиката и в аграрния сектор

	/Среден годишен брой/			
	2000 г.		2001 г.*	
Отрасли	общо	в т.ч. в частния сектор	общо	в т.ч. в частния сектор
ОБЩО	2980108	2110402	2940292	2157763
в това число:				
Селско, горско и ловно стопанство**	781166	762195	773770	761957
Рибно стопанство	400	379	310	289
Източник: НСИ				
* Предварителни данни				
** Броят на заетите в частните земеделски стопанства се установява на основата на разчет, като се използват данните за селскостопанската продукция и резултатите от преброяването на животните и засетите и засадените площи, събирани с помощта на кметовете на населените места и регионалните земеделски служби.				

1.2. Селскостопански производствени структури Резултатите от проведените през 2001 г. Наблюдение на структурата на земеделските стопанства в България и Наблюдението на земеделските стопанства с малки стада към 1 ноември 2001 г. показват, че около 770 000 земеделски стопанства в страната стопанисват 3 4 00 хил. ха използвана земеделска площ (ИЗП). Стопанствата на физически лица са 764 000, като средната ИЗП в тези структури е 1,2 ха.

Около 2 900 земеделски кооперации обработват 51% от ИЗП на стопанствата в страната, като средната ИЗП в кооперациите е около 600 ха.

Таблица II.2

Оценка на броя на земеделските стопанства в България за стопанската 2000/2001 година*

Юридически статут	Стопанства		Обща ИЗП		Средна ИЗП (дка)
	Брой	%	ха	%	
Физически лица, нерегистрирани по закон	763 500	99%	880 000	26%	1,2

в т.ч. физически лица, анкетирани директно при структурната анкета	50 600	7%	430 200	13%	8,5
Юридически лица и еднолични търговци	5 300	1%	2 555 700	74%	482,2
в т.ч. кооперации	2 900	0.4%	1 738 600	51%	599,5
Общо	768 800	100%	3 435 7 00	100%	4,5

*Предварителни данни
Източник:МЗГ,отдел "Агростатистика"

Наблюдение за структурата на земеделските стопанства в България през стопанската 2000/2001 година

По данни от структурната анкета, през стопанската 2000/2001 година 86% от площите със зърнени култури в България са в стопанства на юридически лица и еднолични търговци. В тези стопанства се обработват по 86% от засетите площи с пшеница и ечемик в страната и 82% от засетите площите с царевица. Над 50% от засетите площи с пшеница, ечемик, овес,царевица и други зърнени в страната се обработват от земеделските кооперации, като те представляват едва 3% от общия брой на стопанствата в България, които отглеждат зърнени култури.

Таблица II.3

Разпределение на площите със зърнени култури в стопанствата, в зависимост от техния статут *

Юриди чески статут	Пшеница		Ечемик		Овес		Царевица		Други зърнени		Общо	
	Стопан ства	Площ	Стопан ства	Площ	Стопан ства	Площ	Стопан ства	Площ	Стопан ства	Площ	Стопан ства	Площ
Физи чески лица	85%	14%	79%	14%	84%	20%	90%	18%	83%	14%	85%	14%
Юриди чески лица и едно лични търговци	15%	86%	21%	86%	16%	80%	10%	82%	17%	86%	15%	86%
в т. ч. коопе рации	9%	57%	14%	63%	12%	61%	5%	44%	12%	54%	3%	56%
ОБЩО	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

*Предварителни
Източник: МЗГ,отдел "Агростатистика"

данни

Данните от «структурна анкета» 2000 и 2001 показват, че най-често отглежданата зърнена култура в страната е пшеницата, като приблизително 30 000 от анкетираните през 2001 г. земеделски стопанства са заявили, че отглеждат пшеница, а 27 000 стопанства отглеждат царевица.

Таблица II.4 Стопанства, отглеждащи зърнени култури, анкетирани със структурната анкета*

Култури	Стопанства (брой)	
	1999/2000	2000/2001
Пшеница	22 481	30 021
Ечемик	10 330	15 704
Овес	4 474	5 552
Царевица	21 929	27 059
Други зърнени	2 500	3 078

*Предварителни данни
Източник:МЗГ, отдел "Агростатистика"

Таблица II.5

Разпределение на площите със слънчоглед и картофи в стопанствата, в зависимост от техния статут*

Юридически статут	Слънчоглед		Картофи	
	Стопанства	Площ	Стопанства	Площ
Физически лица	62%	11%	99%	84%
Юридически лица и еднолични търговци	38%	89%	1%	16%
в т. ч. кооперации	25%	65%	0%	9%
ОБЩО	100%	100%	100%	100%

*Предварителни данни
Източник:МЗГ,отдел "Агростатистика"

През стопанската 2000/2001 година 89% от засетите площи със слънчоглед у нас са в стопанства на юридически лица и еднолични търговци, като 65% от площите със слънчоглед са в кооперациите.

Площта на картофите е съсредоточена в стопанствата на физическите лица – 84% от общата площ на картофите.

Преживните животни се отглеждат предимно в стопанствата на физически лица – около 90% от кравите и над 95% от овцете и козите.

Таблица II.6

Разпределение на животните по стопанства, според техния статут*

Статут на стопанствата	Видове животни			
	Говеда	Млечни крави	Овце	Кози
Физически лица - нерегистрирани по закон	88%	90%	95%	100%
в т.ч. Физически лица - структурна анкета	33%	29%	30%	16%
Юридически лица и еднолични търговци	12%	10%	5%	0%
в т.ч. кооперации	8%	7%	2%	0%
Общо	100%	100%	100%	100%

* Предварителни данни
Източник: МЗГ, отдел "Агростатистика"

1.3. Заетост на територията на страната и състояние на почвените ресурси Използваната земеделска площ (ИЗП) представлява почти половината от площта на страната. За 2001 г. делът на използваната земеделска площ в общата площ на страната възлиза на 49,53 на сто.

Таблица II.7
Заетост на територията на страната 1998 – 2001 г.
хектара

Основни категории	2001	2000	1999	1998
Общо зърнени (вкл. за фураж)	2 192 974	2 054 218	2 031 782	2 291 651
Общо маслодайни	419 226	601 520	691 476	603 866
Общо технически немаслодайни	108 199	85 428	106 674	132 684
Общо зеленчуци и цветя	209 708	214 839	260 350	274 027
Общо ливади и едногодишни фуражни (без царевица)	102 791	102 432	109 019	105 750
Общо постоянно затревени площи и ливади-овощни градини	1 786 233	1 803 752	1 820 740	1 829 127
Общо трайни насаждения	240 455	252 287	281 144	280 030
Угари	438 757	467 573	377 438	127 953
ИЗПОЛЗВАНА ЗЕМЕДЕЛСКА ПЛОЩ:	5 498 342	5 582 050	5 678 622	5 645 089
Необработвана земя	355 900	292 510	242 644	278 514
Общо гори	3 698 317	3 697 684	3 697 072	3 696 596
Естествени зони, вкл. дървета и живи плетове	783 906	778 235	769 049	764 274
Терени с променен релеф и застроени зони	764 219	750 205	713 297	716 211
ОБЩА ПЛОЩ:	11 100 683	11 100 683	11 100 683	11 100 683

Източник: отдел "Агростатистика" при МЗГ

Използваната земеделска площ през 2001 г. е 5 498 342 ха и включва едногодишни и многогодишни земеделски култури (Таблица II.10). Обработваемата земя в страната, заета с едногодишни култури и временни ливади през 2001 г. е 3 350 478 ха и представлява 60,9% от ИЗП, като през 2000 г. тя е с 49 647 ха по-малко. Продължава тенденцията към запазване на относителния дял на обработваемите площи за периода 1998-2001 г., което е в рамките на 60,1% - 60,9%.

Таблица II.8
Изменение при използването на площите (%)

Основни категории	2001/2000	2000/1999	1999/1998
Общо зърнени (вкл. за фураж)	6,8%	1,1%	- 11,3%
Общо маслодайни	- 30,3%	-13,0%	14,5%
Общо технически немаслодайни	26,7%	-19,9%	-19,6%
Общо зеленчуци и цветя	- 2,4%	-17,5%	- 5,0%
Общо ливади и едногодишни фуражни (без царевица)	0,4%	- 6,0%	3,1%
Общо постоянно затревени площи и ливади-овощни градини	- 1,0%	- 0,9%	- 0,5%
Общо трайни насаждения	- 4,7%	-10,3%	0,4%
Угари	- 6,2%	23,9%	195,0%
ИЗПОЛЗВАНА ЗЕМЕДЕЛСКА ПЛОЩ:	- 1,5%	- 1,7%	0,6%
Необработвана земя	21,7%	20,6%	-12,9%
Общо гори	0,0%	0,0%	0,0%
Естествени зони, вкл. дървета и живи плетове	0,7%	1,2%	0,6%
Терени с променен релеф и застроени зони	1,9%	5,2%	- 0,4%
ОБЩА ПЛОЩ:	0,0%	0,0%	0,0%

Източник: отдел "Агростатистика" при МЗГ

Състояние на почвените проучвания и на почвените ресурси в България

Състоянието на почвените ресурси в България се следи от Изпълнителна агенция по почвените ресурси (ИАПР) чрез провеждане на едромасщабни почвени проучвания, експертизи и създаване на тяхна база на дигитална карта на почвената покривка (Таблица II.12). В процес на изграждане е географска информационна система "Почвени ресурси" в мащаб 1:10000.

В Дигиталната карта на почвената покривка с категории на земеделските земи са включени 44 629 хил. дка земеделски земи. В геоинформационната система "Почвени ресурси" са обхванати 323 землища, за които информацията е допълнена с данни, относно продуктивните, екологичните и технологични качества на земите. На базата на обработката на информацията от дигиталната карта на България, в мащаб 1:400000 са установени вкислени в различна степен и нуждаещи се от варуване обработваеми земеделски земи, разпределени по т.н.райони за планиране.

Категоризирани са 12 088 дка замърсени с радионуклиди земи, следствие на уранодобивна дейност и 38 133 дка - от открития добив на въглища, след проведена биологична рекултивация.

Таблица II.9
Състояние на почвените проучвания и на почвените ресурси в България през 2002 г.

Райони за планиране	Обща площ на земедел	Площ на земеделските земи, включени в	Брой на землищата, включени в ГИС	Брой на землищата, включени в ГИС	Обработваеми земи с необходими	Обща площ на индустриално	Площ на индустриално замърсените	Обща площ на рекултивни
---------------------	----------------------	---------------------------------------	-----------------------------------	-----------------------------------	--------------------------------	---------------------------	----------------------------------	-------------------------

	ските земи, включени в дигитална почвена карта - хил. дка	дигиталната почвена карта, %% към общата площ	"Почвени ресурси"	"Почвени ресурси", %% към общия брой на землищата	мост от варуване - хил. дка	замърсените земеделски земи - дка	земеделски земи, %% към общата площ на земеделските земи	раните земеделски земи, - дка
Северен Централен	7 174	67,7	114	15,70	2 043	31572	0,30	
Севериз точен	11 271	91,4	11	1,14	2 312	300	0,00	
Североза паден	5 835	94,5	22	11,38	1 552	399	0,01	
Югоза паден	6 934	85,3	34	3,48	1 948	277319	3,41	2697
Югоиз точен	4 828	62,1	21	4,22	1 663	13	0,02	1959
Южен Централен	8 587	75,5	121	8,52	3 010	134188	1,22	45595
Общо	44 629	79,2	323	6,48	12 528	443790	0,79	50251

Източник: ИАПР

Държавен поземлен фонд

Държавният поземлен фонд /ДПФ/ е в размер на 250 хил. ха, от които 140 хил. ха са обработваеми земи.

Разработена е стратегия за управление на земите от ДПФ с критерии, осигуряващи ефективното им ползване. Преминава се към дългосрочно предоставяне на земите от ДПФ под аренда, чрез провеждане на търгове и конкурси. По този ред ще се предоставят земи от ДПФ за отглеждане на полски култури за срок от 5 години и за създаване и отглеждане на трайни насаждения - за срока на нормално плододане. При сключване на договорите за аренда се премахва авансовото и разсрочено плащане, като дължимите арендни плащания ще се събират след изтичане на стопанската година, чрез въвеждане система на запис на заповед. Очакваният ефект от дългосрочното отдаване на държавните земи е подобряване на продуктивните качества на земите чрез влагане на инвестиции от арендаторите.

С цел използване на земите от ДПФ за комасация на раздробената поземлена собственост, през първото полугодие на 2002 г. са разработени правила за извършване на замени на земеделски земи от ДПФ със земеделски земи, собственост на физически и юридически лица. Ограничени са възможностите за раздробяване на големите имоти от ДПФ, както и за нецелесъобразни замени със спекулативен характер. Не се допуска извършване на замени със земи от ДПФ до Черноморското крайбрежие и до националните курортни комплекси, в обхвата на общия градоустройствен план на големите административни центрове, до автомагистрала и пътища от I и II клас на Републиканската пътна мрежа.

Изработени са указания за придобиване на собственост върху негодни за земеделско ползване земи в стопанските дворове на организациите по § 12 от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи (ЗСПЗЗ).

През отчетния период се активизираха процесите по обезщетяване и оземляване на безимотните и малоимотни граждани. Към м. юни 2002 г. са постановени 98% от решенията за определяне правото на обезщетение на собствениците за невъзстановените им земи. С поименни компенсационни бонове са обезщетени 72% от правоимащите лица. Приключили са 89% от общинските търгове и 63% от областните търгове за продажба на земи от ДПФ на притежателите на поименни компенсационни бонове. В резултат на проведените търгове от притежатели на поименни компенсационни бонове са придобити в собственост 5.5 хил. ха земеделски земи от ДПФ. Предвижда се през второто полугодие да се пристъпи към изработване на планове за обезщетяване на собствениците със земя.

Определен е ресурса земи от ДПФ, в размер на 25 хил. ха, който се предоставя за оземляване на безимотни и малоимотни граждани в страната. Безимотните и социално слаби граждани ще получат траен статут на ползване върху определените земи чрез сключване на договори за дългосрочно ползване под наем или чрез прехвърляне право на собственост. След изтичане срока на договора лицата могат да придобият собственост, като изплатеният наем се приспадне от цената на имота, с който се оземляват.

1.4. Поземлена реформа

1.4.1. Възстановяване на собствеността върху земеделските земи

През 2001 г. приключи първият етап от поземлената реформа - възстановяване на собствеността върху земеделските земи.

Стартира втория етап от реформата, а именно развитие на поземлените отношения в България. За постигането на тази цел се работи по създаването условия за реален пазар на земеделските земи, което ще се реализира чрез разработване до края на 2002 г. на информационна система.

Основната цел е да се създадат условия за уедряване на земеделските земи и да се подпомогне създаването на организации на производителите.

Комасацията е свързана с промяна на собствеността и се предвижда процесът да се раздели на два етапа.

По първия етап са предприети конкретните действия, които се изразяват в разработване на нормативна база, засягаща органите на поземлената собственост и условията за провеждане на комасация на ползването.

С втори етап от комасацията ще се засегне картата с възстановената собственост и поради тази причина се провежда широка обществена дискусия и социологическо проучване. След обобщаване на данните от дискусията и изработването на няколко пилотни проекта в различни райони на страната ще се подготви законопроект за комасация.

1.4.2. Възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд

Таблица II.10**Възстановяване на собствеността върху горите и земите от горски фонд**

Показатели	2001 г.	Април 2002 г.
Възстановено право на собственост по чл.13, ал.5 от ЗВСГЗГФ – хил. ха	538,9	539,0
Възстановено право на собственост по чл.14, ал.6 от ЗВСГЗГФ – хил. ха	35,6	36,6
Общо възстановено право на собственост – хил. ха	574,4	575,6
Относителен дял на възстановената собственост от общопризнатото право на собственост - %	91,54	90,11

Източник: НСИ

Анализът на данните в Таблица II.10 показва, че възстановяването на собствеността върху земите и горите от горски фонд към 26.04.2002 г. е 90,11% от собствеността подлежаща на възстановяване. Намалението от предходния период се дължи на увеличените площи с признато право на собственост на общините. Общо за страната са издадени 298 489 решения за признаване право на собственост за 638,79 хил. ха. Издадените протоколни решения за възстановяване собствеността за страната са 291 150 бр. за 575,61 хил. ха. Собствениците на гори, чието право не може да бъде възстановено, са обезщетени с 6,13 хил. ха с гори и земи от Държавния горски фонд, което е 0,96% от общо признатата площ.

Възстановената площ на физически лица е 321,96 хил. ха, което е 55,9% от общо възстановената площ, на общините – 226,71 хил. ха, или 39,4% и на общо юридически лица – 26,94 хил. ха, или 4,7%.

1.5. Държавна собственост и приватизация**1.5.1. Държавни предприятия**

През 2001 г. в системата на Министерство на земеделието и горите са функционирали 37 еднолични акционерни дружества със 100% държавен капитал и 2 акционерни дружества, които са с над 50% държавно участие.

Едноличните търговски дружества с ограничена отговорност, чийто собственик на капитала е МЗГ през 2001 г. са 50 броя.

Търговските дружества, чийто капитал е държавен през 2001 г. са от следните подотрасли:

“Горско стопанство” – 24 бр.

“Механизация на селското стопанство” – 12 бр.

“Селскостопанско производство” – 13 бр.

“Селскостопанско строителство” – 10 бр.

“Агрохимическо обслужване” – 4 бр.

“Семена и посадъчен материал” – 7 бр.

“Ветеринарно дело” – 9 бр.

“Сладководно рибовъдство” – 3 бр.

“Агропласментна дейност” – 3 бр.

“АСУ” – 1 бр.

“Други дейности от ЗФП” – 1 бр.

“Мелнична промишленост” - 1 бр.

“Хранителна промишленост” – 1 бр.

1.5.2. Приватизация

Действащият през 2001 г. Закон за преобразуване и приватизация на държавни и общински предприятия, по силата на който приватизиращ орган за държавните предприятия от аграрния отрасъл беше министърът на земеделието и горите е отменен с приетия през март 2002 г. Закон за приватизация и следприватизационен контрол /ДВ бр. 28 от 19.03.2002 /. Съгласно разпоредбите на закона приватизиращ орган на държавното участие е Агенцията за приватизация на търговските дружества. Държавното участие в капитала на всички търговски дружества се счита за обявено за приватизация от момента на влизане в сила на закона, с изключение на включените в списък-приложение дружества. От системата на МЗГ в списъка са включени следните дружества:

1. "Напоителни системи" ЕАД, гр.София
2. "Агролеспроект" ЕООД, гр.София
3. "Св. Иван Рилски" ЕАД, к. Боровец
4. "Хидромелиорации - Севлиево" ЕАД, гр. Севлиево
5. "Агрогеометър " ЕАД, гр.София
6. "Водпроект" ЕАД, гр.София
7. "Кабиюк" ЕАД, гр.Шумен
8. "Хан Аспарух - КЗ" ЕАД, с. Ясеновец
9. "Стефан Караджа" ЕООД, гр. Балчик
10. "Врана" ЕАД, гр. София

В Таблица II.11 е дадена информация за хода на приватизационния процес в аграрния отрасъл, обхващаща приватизационните сделки на Министерство на земеделието и горите за 2001 г., деветмесечието на 2002 г. и обобщени данни от началото на процеса през 2002 г.

Таблица II.11 Приватизационни сделки на МЗГ от 1992г. до 30.09.2002 г.

Дейности	За 2001 год.	01.01 - 30.09.2002 г.	Всичко 1992 - септември 2002
1. Открити процедури - общо	9	0	801
-за цели предприятия	8		672
в т.ч. по чл. 35	0		40
-за обособени части	1		129
в т.ч. по чл.35	0		38
6. Сключени сделки - общо	37	0	544
а/ за цели предприятия:	36		426
б/ за обособени части :	1		118

6.1 Договорени плащания по сделките – общо лева	11781091	4871578	252296699
-в лева	1842855	754576	131938544
-в други платежни средства (лв.)	4498987	3244843	30801399
-в облигации по ЗУНК (лв.)	0	142328	59670051
-в облигации по външния дълг (лв.)	0	0	41178
-компенсааторни записи (лв.)	760937	597502	24123129
-инвестиционни бонове (лв.)	4678311	432329	5722398
6.3 Поети ангажименти за инвестиции (лв.)	868000	0	240436670
в т.ч. инвестиции през 2001и 2002 г. (лв.)	108000	43591943	43591943
6.4 Поети ангажименти за нови работни места (бр.)	0	0	5662
6.5 Запазване на съществуващи работни места (бр.)	0	0	20429
6.6 Купувачи по сделките (бр.)	37	0	544
-чуждестранни	0	0	2
-работнически и/или мениджерски екипи	7	0	298
-лица по чл. 35, ал.1, т.1	0	0	42
-лица по чл. 35, ал.1, т.2	0	0	15
-други	30	0	187
7. Размер на приватизираните активи (лв.) по баланс към 31.12.95 г.	95586	0	6318108
8. Прекратени сделки (броя)	0	1	7

Източник: МЗГ

Раздържавяването на търговските дружества се извършва освен чрез приватизация и чрез ликвидация. Ликвидацията се предприема при спазване разпоредбите на Търговския закон, действащата нормативна уредба и утвърден от министъра на земеделието и горите правилник.

Дружествата се прекратяват чрез ликвидация при наличието на някои от следните предпоставки:

- трайна тенденция на влошаване на финансовите резултати на дружеството, поставяща под съмнение приложението на принципа “действащо предприятие”;
- липса на пазарни, продуктови или технологични перспективи;
- свит обем на основната дейност, което затруднява обслужването на задълженията на дружеството;
- закрыта приватизационна процедура;
- други обективни обстоятелства.

Общият брой търговски дружества в ликвидация към 30.09.2002 г. е 56, а разпределението им по подотрасли е следното:

1. “Механизация на селското стопанство – 28 бр.;
2. “Горско стопанство” - 13 бр.;
3. “Агрохимическо обслужване ” - 3 бр.;
4. “Други селскостопански производства” - 12 бр.

Таблица II.12.

Раздържавени дълготрайни активи от системата на МЗГ за периода 1996 – 30.06.2001 г./
приватизация, ликвидация, несъстоятелност/

Подотрасли	Статус към 31.12.95 г.	Раздържавени активи -общо 1996-31.12.01 г.	Раздържавено в %
"Зърнени храни"			
- брой предприятия	15 клона		
- дълготрайни активи - /хил. лв./	795,2	795,2	100,0%
- капацитет -/т/	1 127	1 127	
в т.ч. продадени ДА от дружеството, съгл. § 10 (2) от ЗППДОБП - /хил. лв./			
- капацитет -/т/			
Сортови семена			
- брой предприятия	24		
- дълготрайни активи - / хил. лв./	407,2	382,9	94,0%
Мелници за брашно и фураж			
- брой предприятия	59		
- дълготрайни активи - / хил. лв./	3 012	3 012,0	100,0%
- капацитет - /т/	1 600	1 600	
Други селскостопански и хранит. предприятия			
- брой предприятия	430		
- дълготрайни активи - /хил. лв./	9 774,5	6 449,7	66,0%
Общо:			
- брой предприятия	514		
- дълготрайни активи - /хил. лв./	13 988,9	10 639,8	76,1%

Източник: МЗГ

Забележка:

1. Посочените дълготрайни активи не включват дълготрайните активи на "Напоителни системи" ЕАД - София, възлизащи на 14 281,4 хил. лв. към 31.12.1995 г. и раздържавените активи на дружествата от подотрасъл "Горско стопанство".